

यशवंतराव
चव्हाण
महाराष्ट्र
मुक्त विद्यापीठ

EDU 423

लिंग, शाळा आणि समाज

लिंग, शाळा आणि समाज

लेखक : प्रा. युवराज पवार, डॉ. नवनाथ इंदलकर, डॉ. संजय निंबाळकर, श्री. सचिन पोरे, श्रीमती ज्योती लष्करी, डॉ. विजया पाटील, डॉ. सोनुने एस. एस., डॉ. कविता साळुंके, डॉ. संगिता बिहाडे, डॉ. निलिमा मोरे, डॉ. विजया दहिबेलकर, डॉ. प्रतिभा देसाई

घटक १ :	लिंग समभाव व प्रश्नांवरील उपाय	१
घटक २ :	लिंग आणि शालेय शिक्षण	२९
घटक ३ :	समाजविकासात शिक्षकाची भूमिका	७६

यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

कुलगुरु : प्रा. (डॉ.) ई. वायुनंदन

संचालक : डॉ. कविता साळुंके (I/C)

शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा परिषद सदस्य

डॉ. कविता साळुंके

प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्राचार्य डॉ. आर. बी. मानेकर

शासकीय अध्यापक महाविद्यालय
अकोल

डॉ. हेमंत राजगुरू

सहयोगी प्राध्यापक, शैक्षणिक सेवा विभाग
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रा. विजयकुमार पाईकराव

सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्राचार्य विजय जवळेकर

अध्यापक महाविद्यालय
मुंबई

प्राचार्य चंद्रकांत बोरसे

अध्यापक महाविद्यालय
नाशिक

प्राचार्य उर्मिला धूत

शासकीय अध्यापक महाविद्यालय
परभणी

डॉ. सुरेश पाटील

प्र. संचालक, मूल्यमापन विभाग
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. डी. डी. पवार

सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. जयदीप निकम

प्र. संचालक, आरोग्य विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. विजया पाटील

सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

श्री. एस. व्ही. चौधरी

माजी संचालक, इग्नो
दिल्ली

प्रा. माधव पळशीकर

सहयोगी प्राध्यापक, संगणकशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. संजीवनी महाले

सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. एस. एस. सोनुने

सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

तज्ज्ञ सल्लागार समिती

डॉ. कविता साळुंके

प्र. संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

माजी प्राचार्य डॉ. शांताराम बुटे

अकोला

डॉ. नीलिमा सप्रे

सेवानिवृत्त प्राध्यापक, कोल्हापूर

प्राचार्य चंद्रकांत बोरसे

नाशिक

डॉ. चित्रा सोहनी

सेवानिवृत्त प्राध्यापक, पुणे

प्राचार्य वनिता काळे

अकोला

डॉ. संजीवनी महाले

सहयोगी प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. पी. आर. गायकवाड

औरंगाबाद

डॉ. मीना कुटे

मुंबई

डॉ. गजानन गुल्हाणे

शिक्षणशास्त्र विभाग, अमरावती

डॉ. ह. ना. जगताप

सोलापूर

डॉ. संजीव सोनवणे

शिक्षणशास्त्र विभाग, पुणे

डॉ. वैजयंता पाटील

शिक्षणशास्त्र विभाग, नांदेड

डॉ. सुनीता मंगरे

मुंबई

डॉ. अनंत जोशी

माजी संचालक, नाशिक

डॉ. ए. आर. राणे

जळगाव

डॉ. रेखा टोपकर

सांगली

डॉ. पद्मिनी एम.

शिक्षणशास्त्र विभाग, कोल्हापूर

पाठ्यक्रम विकसन समिती

डॉ. कविता साळुंके

नाशिक

डॉ. सी. डी. महाले

अकोला

डॉ. नलिनी पाटील

पुणे

डॉ. विजया दहिबेलकर

धुळे

डॉ. संध्या सामुद्रे

अकोला

प्रा. विजयकुमार पाईकराव

नाशिक

श्रीमती ज्योती आर. लष्करी

नाशिक

डॉ. संजीवनी महाले

नाशिक

डॉ. के. एम. चव्हाण

नाशिक

डॉ. पी. एस. देसाई

गारगोटी

प्रा. अंजली ठाकूर

अमरावती

डॉ. नलिमा अरविंद मोरे

मुंबई

डॉ. एस. एस. सोनुने

नाशिक

डॉ. रेखा टोपकर

सांगली

डॉ. कुसुम चौधरी

मुंबई

डॉ. ए. जी. वातकर

अकोला

डॉ. विजया पाटील

नाशिक

डॉ. डी. डी. पवार

नाशिक

श्री. सचिन अशोक पोरे

नाशिक

लेखन समिती

प्रा. युवराज पवार
सांगली

डॉ. नवनाथ इंदलकर
सांगली

डॉ. संजय निंबाळकर
ठाणे

श्री. सचिन पोरे
नाशिक

श्रीमती ज्योती लष्करी
नाशिक

डॉ. विजया पाटील
नाशिक

डॉ. एस. एस. सोनुने
नाशिक

डॉ. डी. डी. पवार
नाशिक

डॉ. कविता साळुंके
नाशिक

डॉ. संगीता बिहाड
अमरावती

डॉ. निलिमा मोरे
अकोला

डॉ. विजया दहिवेलकर
धुळे

डॉ. प्रतिभा देसाई
गारगोटी

संपादन समिती (आशय, भाषा व अनुदेशन)

डॉ. अनंत जोशी
माजी संचालक, शिक्षणशास्त्र विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. कविता साळुंके
प्र.संचालक, व संयोजक शिक्षणशास्त्र
विद्याशाखा
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

डॉ. शांताराम बुटे
सेवानिवृत्त प्राचार्य
अकोला

निर्मिती

श्री. आनंद यादव
व्यवस्थापक, ग्रंथनिर्मिती केंद्र
य.च.म.मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

© 2020, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक

प्रथम प्रकाशन : जुलै 2020

प्रकाशन क्रमांक :

अक्षरजुळणी : अँकोसिस, नाशिक - 10

मुद्रक :

प्रकाशक : डॉ. दिनेश भोंडे, कुलसचिव, यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठ, नाशिक ४२२ २२२

घटक ३ : समाजविकासात शिक्षकाची भूमिका

अनुक्रमणिका

३.० उद्दिष्टे

३.१ प्रास्ताविक

३.२ विषय-विवेचन

३.२.१ बालकांच्या सामाजिकीकरणातील आव्हाने व अडथळे

३.२.२ लिंगभेदानुसार समभाव निर्मितीसाठी शिक्षण प्रक्रियेतील, उपाययोजना

३.३ सारांश

३.४ पारिभाषिक शब्द. शब्दार्थ

३.५ क्षेत्रीय कार्य

३.६ संदर्भ ग्रंथसूची

३.० उद्दिष्टे

ह्या घटकाच्या अभ्यासानंतर तुम्ही -

- ★ पालकांच्या सामाजिकीकरणातील आव्हाने व अडथळे सांगू शकाल.
- ★ लिंगभेदानुसार समभाव निर्मितीसाठी उपाययोजना सुचवू शकाल.
- ★ बुद्धिमंथन, सहकार्यात्मक अध्ययन, गटचर्चा या पद्धतीमुळे लिंगभेद समभाव कसा साधता येतो ते स्पष्ट करू शकाल.
- ★ लिंगभेद समभावासाठी शिक्षकाची भूमिका सांगू शकाल.

३.१ प्रास्ताविक

आज समाजात एका बाजूला उंच आकाशात झेप घेणाऱ्या महिला दिसतात, तर दुसऱ्या बाजूला अन्याय-अत्याचाराला बळी पडलेल्या स्त्रिया दिसतात. समाजात स्त्रियांचे प्रमाण ५०% असल्याने त्यांना समानतेने वागवले नाही तर समाजाचा विकास साधणे कठीण आहे. समाजातील लिंगभेदाचे हे विदारक चित्र बदलायचे असेल तर प्रत्येक क्षेत्रात लिंगभाव समानता विकसित होणे गरजेचे आहे.

स्त्री आणि पुरुष यांच्यातील शारीरिक भिन्नता सोडली तर दोन्हीही मानव आहेत. रंगांच्या बाबतीत जसे आपण सर्व रंग समान मानतो, तसेच स्त्री-पुरुषांच्या बाबतीत घडायला हवे. स्त्रीला आपल्या सामाजिक परंपरा,